

A hangok különbözősége

Essl Art Award CEE 2015

Essl Múzeum, Klosterneuburg, 2015. XII. 4. – 2016. III. 6.

P. SZABÓ ERNŐ

Az Essl házaspár nagy álma, azaz hogy gyűjteményüket a bécsi Museumsquartierben helyezték el, mégpedig abban a toronyban, amelyet a negyed kialakításakor fölépíteni terveztek, nem valósulhatott meg – a városvédők ellenállása, talán nem is indokolatlanul, olyan erős volt, hogy a toronyról végül le kellett mondani. Karlheinz és Agnes Essl azonban e szimbolikus építmény nélkül is igen magasra jutott a gyűjtők, művészetpártolók, mecénások képzeletbeli ranglétráján: majd fél évszázad alatt nem csak az egyik legjelentősebb ausztriai kortárs gyűjteményt hozták létre, s nem csak olyan múzeumot

az Essl Award, s megrendezték a díjat elnyert művészek tárlatát Klosterneuburgban, ahol az Essl Múzeum található. No meg a Schömer-ház, amelyben a műgyűjtésről, művészetpártolásról szóló történet elkezdődött, sok-sok évtizeddel ezelőtt. A negyvenegynéhány éves múltra visszatekintő Essl-gyűjtemény ugyanis elválaszthatatlan a Schömer-kollekciótól, amely jóval régebben jött létre, s amelynek válogatott anyaga ma is a Schömer-házban látható, mondhatni, a nagy irodaházban elhelyezett művek az élet (az ott dolgozók mindennapjai) részét jelentik. S valóban, nem is szeretne mást a kiváló gyűjtő házaspár a jövőben sem, mint azt, hogy a múzeum, a mindig alaposan előkészített, tudományos igényű

katalógusokkal kísért kiállításaival „minél több ember számára teremtsen meg a lehetőséget a művészettel való találkozásra, amely gazdagítja az életet”.

Ez a múlt, no meg számos jelentős időszakos kiállítás hitelesítette a szándékot, amellyel a közép-kelet-európai képzőművészeti egyetemi hallgatók számára Agnes és Karlheinz Essl 2005-ben díjat alapított. Az Ausztria leggazdagabb polgárai közé tartozó – nem mellesleg a nálunk is igen sokáig sikeresen működött, de itteni áruházláncát a közelmúltban megszüntető

bauMax tulajdonosaként ismert – házaspár kezdeményezése már az induláskor igen nagy figyelmet keltett, hiszen nem egy, hanem egyszerre öt országban (Csehország, Horvátország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia) hirdették meg a pályázatot, amelynek országokénti nyertese négy-, második helyezette három ezer eurót kapott. A nyertesek – körvonalazódott a szisztéma már 2005-ben – a pályázaton részt vett tíz-tíz legjobb munkát kiállító hazai tárlat után ősszel Klosterneuburgban közös kiállításon vesznek részt, az anyagot angol és német nyelvű katalógusban is publikálják. A föltételezés szerint, aki ezen a pályázaton sikerrel szerepel, alighanem a nemzetközi közvélemény figyelmét is felkelti, annál

© Irina Ghenu, foto: Irina Ghenu, HUNGART © 2016

IRINA GHENU:

Fregoli Cotard-szindróma, 2013, fotó, 993 digitális nyomat, egyenként 33,7x60 cm

építettek, amelynek időszaki kiállításai a legrangosabbak közé tartoznak ma is, de a fiatal művészek legfontosabb ausztriai támogatóinak a sorában is ott találjuk őket.

A törekvés, hogy Közép-Kelet-Európa fiatal művészeit támogassuk, s lehetőséget teremtsünk számukra, hogy nemzetközi, muzeális kontextusban mutathassák be alkotásaikat, ahhoz a gondolathoz vezetett, hogy a bauMax támogatásával egy művészeti díjat alapítsunk, amelyet minden második évben adnak át – Karlheinz Essl professzor röviden így foglalta össze azokat az elképzeléseket, amelyek alapján 2005-ben megszületett

DANIEL GHERCÁ:
Az utópia diagramja, 2014,
fotó, tintasugaras nyomat

is inkább, mivel a klosterneuburgi gyűjtemény tulajdonosai nem csak gyűjtők, de kiváló művészetszervezők is, vásárolnak a pályázaton szerepelt művekből is és nem csak díjazott alkotóktól. A díj jelentőségét jól érzékelteti a cseh Katerina Seda nyilatkozata, aki 2005-ben kapta meg az elismerést, néhány hónappal azelőtt, hogy a prágai Képzőművészeti Akadémián diplomázott, s aki bébiszitterként, éjszakai áruházi árumozgatóként és szállodai takarítóként dolgozott. „El sem tudtam képzelni – olvassuk vallomását a jubileumi, 2015-ös kiállítás katalógusában –, hogy a diploma után mihez kezdjek, hogyan folytatom a munkát. A díjjal járó pénz átsegített e nehéz perióduson, és segített befejezni tanulmányaimat: nem kellett különböző munkákat elvállalnom, és minden energiámat a terveim megvalósítására fordíthattam. Nem sokkal később megkaptam a Jindřich

Chalupecky-díjat, aminek köszönhetően lett egy olasz galériásom, és a helyzetem drámai módon megváltozott. Teljes energiámmal a munkámnak szentelhettem magam. Kiállításaim nagy részére külföldön került sor, és nagyszabású terveket tudtam realizálni köztereken, amelyekre Csehországban nem lett volna lehetőségem.”

Hogy milyen szoros a kapcsolat a gazdasági élet és a művészet támogatása között, azt az Essl Award kapcsán legfeljebb részben azon mérhetnénk, hogy a ma érvényes szisztéma szerint a nyertesek 3500 eurót kapnak, második díj pedig nincs. Másrészt azon, hogy mintegy ötszázán pályáztak 2015-ben az elismerésre. 2009 óta Csehország, Horvátország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia után Románia művészeti egyetemistái is beküldhetik műveiket a pályázatra, illetve, a pályázati kiírás szerint az első körben dokumentációt nyújthattak be – ennek alapján választottak ki országonként tíz résztvevőt az „elődöntőbe”, azaz az egyes országokban rendezett nemzeti tárlatokra (a zsűri magyar tagja immár többedik alkalommal Ébli Gábor művészettör-

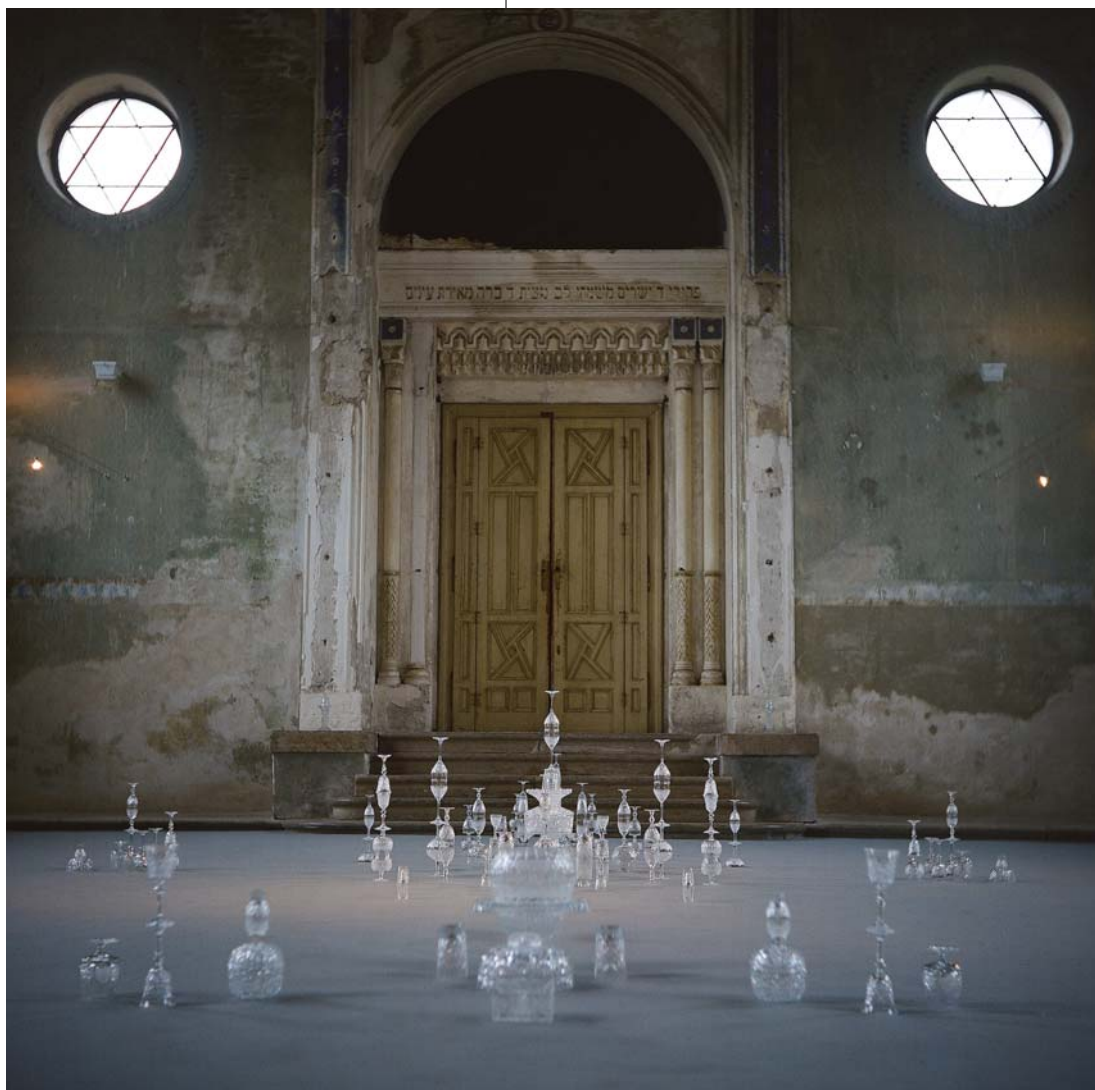
BERNÁTH DÁNIEL:
Felszámolás, 2014,
videó, 1' 36"

ténész, a Moholy-Nagy-egyetem docense), s az ezeken szerepeltek közül kerültek ki azok, akik a nemzetközi zsűri alapján műveikkel a klosterneuburgi Essl Múzeumban, illetve a tárlatot kísérő katalógusban szerepelhetnek.

Nemcsak az ad különös jelentőséget a legutóbbi kiállításnak, hogy a díjalapítás tizedik évfordulóján rendezték meg, s hogy a résztvevők között immár törökországi művészeti intézményekben tanuló fiatalok is találhatóak, hanem az is, hogy újabb szakaszába lépett az Essl házaspár kezdeményezését mindig is támogató Vienna Insurance Group-pal való együttműködés. A társaság 2009-ben külön elismerést alapított, amelyet az Essl Awardra nominált országok egy-egy képviselője kaphat meg. A díj 1000 euróval jár, valamint egy kiállításon való bemutatkozás lehetőségével a bécsi Ringturmban. A legutóbbi alkalommal ezt a bizonyos VIG-díjat az Essl Awardtól függetlenül ítelték oda, s ilyen módon a klosterneuburgi Essl Múzeumban rendezett tárlaton a VIG-díjasok nem is szerepelnek. Szerepel viszont a tárlaton néhány olyan fiatal munkája is, akiket nem az Essl Award nemzetközi zsűrije választott ki, hanem a gyűjtő személyes meghívottjaként mutatkozhatnak be. Korábban ez a „collectors invitation” Agnes Essl-től érkezett, az utóbbi években menyee, az őt a díjátadással kapcsolatos terhektől egyre inkább mentesítő Eva Wirlitsch-Essl választja ki a meghívottakat.

Közöttük van a kiállítás egyik legszellemebb műegyüttesét bemutató *Dariusz Gwizdala* (Magyar Képzőművészeti Egyetem), aki a mindennapi élet legbanálisabb tárgyai és a közvetlen emberi környezet közötti kapcsolatot vizsgálja-alakítja kísérleti bútorszobrai-val: az elemekből álló fogas szét-, majd az eredetitől eltérő módon való összeszerelése révén ennek a viszonyoknak új és új aspektusát mutatja meg. Meghatározó szerepet kapnak az átalakított bútorok a szlovén *Maruša Meglič* installációjában is. A török *Evrím Terkesi* ugyancsak az emberi környezet tárgyait, jelesül a keleti szőnyeget használja fel, hogy rákérdessen a hagyományos női szerepekre a családban, a társadalmi környezetben. A szlovén *Ana Jagodic* rágógumiból, műkörömből épít táblaképeket, a szlovák *Peter Šit* narancshéjból rak katedrális, miközben földre szállt meghatározhatatlan repülő objektumával némi humort is becsempész a múzeum falai közé. A legközönségesebb irodai berendezés jelenik meg a cseh *Iveta Čermáková* *Different points of view* című 2013-as videoinstallációjában, a jubileumi Essl Award egyik legizgalmasabb munkájában. A videó szereplői egykori irodai dolgozók, akik évtizedekkel korábbi történésekre emlékeznek vissza beszélgetés közben, felidézve az egykori közös iroda berendezésének a változását, a bútorok áthelyezését egy-egy vezetőváltás vagy más esemény kapcsán. Ily módon a beszélgetés terében demonstrációként újra és újra áthelyezett bútorok, illetve az adott helyzetet rögzítő jelek együttese a szavakat kiegészítve idézi meg a közösség életében bekövetkezett változásokat, a magántörténelem aspektusából szemléltetve a rendszerváltozáshoz vezető, illetve az azt követő történelmi átalakulást.

NÉMETH KRISZTIÁN:
Törékeny, 2011,
installáció (120 kristálytárgy),
100x250 cm

VÉGH JÚLIA:
Aukció (A Valóság
fikciója című sorozat
része), 2014,
akrilkollázs
műanyag táblán,
20x30 cm

Diversity of Voices – A hangok különbözősége: a kiállítás címét érzékeltetik a már említett munkák is, amelyekben egymáshoz nagyon hasonló eszközök hordoznak igen eltérő mondanivalót, utalva egyrészt a tárlaton bemutatott művek változatosságára, másrészt egy-egy kiállító törekvésein belül is megfigyelhető pluralitásra. A kiírás szerint a hagyományos műfajok, a festmény, a szobor, a grafika, a fotó mellett szerepelhetnek a beküldött művek között videók, illetve különböző médiák ötvözésével készült alkotások, ennek megfelelően a papírkivágástól a videoinstalláció legkülönbözőbb formáig terjed a bemutatott művek műfaja, s a legtöbb résztvevő szinte párhuzamosan dolgozik a különböző eszközökkel. *Bernáth Dániel* például kiállít egy plastikát, amelyet akár tárgykolláznak is nevezhetünk, hiszen egy rusztikusan megmunkált oszlop, posztamens, egy fémszerpenyő és a pitypang finom szárnyas magjai kerülnek egymás mellé *Sense of Common* cím alatt. *Aufräumen* című videójában a takarítás alatt álló műterme részletei jelennek meg, az *Image exist only in your mind* című munkájában pedig múzeumi képraktárt látunk, amelynek befordított vásznaira valóban akármit ráképzélhetünk. A mű, a művészet, a művészelet mibenlétére kérdez rá több kiállító is, például a Bukarestben végzett, de Poznanban dolgozó román *Irina Ghenu* (*I /don't/ want to be a Polish Artist*), a cseh *Filip Dvořák* (*Matchstick maker, Aria*), aki egyenesen a festő a romantikában kialakult szerepének érvényességét vizsgálja a Caspar David Friedrich festményein megjelenő részletek felidézésével. Az én, az egyén és a külvilág folytonosan változó kapcsolatát, a rejtezkedés és a megmutatás dialektikáját mutatják meg a román *Irina Ghenu*, a horvát *Nina Kamenjarin* és *Alen Kasumović* videói, illetve utóbbi negyvenkilenc képből álló „pszichológiai önarckép-variációja”.

A hétköznapok banalitása és a műalkotásban megörökítendő életszeletek között terem kapcsolatot festményein a bolgár *Kalina Mavrogyeva* elhanyagolva, teljesen elhagyva a lényegtelennek ítélt, hangsúlyozva a fontosnak ítélt részleteket. *Never Petrović* szülővárosa, Pozsega részleteiből épít kulisszát, a bolgár *Miglena Joncseva-Nikolova* monokróm tájképei, nagyvárosi részleteket ábrázoló videója pedig a változás és a maradandóság párbeszédén keresztül az idő érzékelésének szubjektív voltát hangsúlyozzák. A bolgár *Angel Csobanov* kucslyukain keresztül feltáruuló látvány a nők kiszolgáltatottságára figyelmeztet, a szlovákiai *Németh Krisztián* a nemi identitás, pontosabban a homoszexualitás és az egyház viszonyára kérdez rá. Egyszerre nagyon aktuális és filozofikus a török *Baran Çağınli* összeállítása, hiszen miközben a *Glorified Turkish History* című videó a török történelem és identitás ellentmondásaira hívja fel a figyelmet, más munkái az erőszak konkrét megjelenéséről, a közel-keleti háború és a migránsok tömegének tragikus sorsáról beszélnek. *Fiction of Reality*, képzelet és valóság ötvöződik tökéletes egységgé ezeken a műveken is, ahogyan *Végh Júlia* azonos című sorozatának kisméretű képei is. A Magyar Képzőművészeti Egyetem végzős hallgatója a katalógusban (és honlapján is) André Bretont idézi az álomnak és a valóságnak, e két látszólag oly ellentmondásos állapotnak egy abszolút realitásból való feloldódásával kapcsolatban, s maga is látszólag egymással szöges ellentétben álló részleteket helyez egymás mellé, állít szembe egymással a vásznon. A pápa és egy imám állig felfegyverzett rendőrök előtt, Cézanne-kép a hadikikötőben, egyensúlyozók a betegszállító kocsin – bármilyen abszurd is az elemek együttese, valamilyen módon mindegyik ahhoz a posztszocialista világhoz tartozik, amelyben élünk. És persze amelynek elemei még csiszolódnak egy ideig, amíg csak megközelítően is tökéletesen kezdenének egymáshoz illeszkedni.